

Quarterly Scientific Journal of *Islamic Perspective on Educational Science*
Vol. 12, No. 27, Winter 2024, *Research Article*

Investigating the Degree of Conformity between the Intended and Implemented Curriculum of Islamic Education Courses in the Field of Educational Sciences at Farhangian University

Hojjat Eftekhari¹, Jaber Eftekhari²

DOI: 10.30497/esi.2024.246426.1787

Abstract

The aim of the present study was to investigate the degree of compliance between the intended and implemented curriculum of Islamic education courses in the field of educational sciences at Farhangian University from the perspective of professors and student teachers. The research method was based on an applied objective and based on the data collection method, a descriptive survey type and the statistical population included all professors of Islamic education courses and student teachers entering 2019 and 2020 in the field of educational sciences at Shahid Beheshti Eqlid Farhangian University. In the professors' section, census sampling method was used and all professors (12 people) were selected for the sample. In the student teachers' section, 200 people were selected for the research sample from 425 student teachers studying in Islamic education courses by simple random method. The status of the implemented curriculum was examined using a researcher-made questionnaire and a form for observing the behavior of instructors. The collected data were analyzed with the help of descriptive and inferential statistical indicators. The results of the data analysis showed that, overall, the degree of correspondence between the components of the objectives, content, teaching methods, and evaluation method of the intended curriculum of Islamic education courses with the implemented curriculum from the perspective of professors and student teachers was below average. From the perspective of professors and students, the evaluation component in the course of documents, laws, and the organization of education in the Islamic Republic of Iran and the component of objectives in the course of the social role of the teacher from the perspective of Islam showed an average above average. Also, in the course of the philosophy of formal and general education in the Islamic Republic of Iran, from the perspective of professors, only the content component showed an average above average. Considering the results obtained, Farhangian University can achieve the goals outlined in education courses by developing a more coherent intended curriculum and holding effective training courses for professors.

Keywords: intended curriculum, implemented curriculum, Islamic education courses, field of educational sciences, Farhangian University.

1. Assistant Professor of the Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author). hojjat.eftekhari18@gmail.com

2. PhD student in Philosophy of Education, University of Isfahan, Isfahan, Iran. jabber.eftekhari@gmail.com

فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، دوره ۱۲، شماره ۲۲، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صص ۶۷-۹۸

بررسی میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده دروس تعلیم و تربیت اسلامی رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۹

حجت افتخاری^۱

جابر افتخاری^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده دروس تعلیم و تربیت اسلامی در رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه اساتید و دانشجومعلمین بوده است. روش پژوهش بر مبنای هدف کاربردی و براساس روش گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی و جامعه آماری شامل تمامی اساتید دروس تعلیم و تربیت اسلامی و دانشجومعلمین ورودی ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان شهید بهشتی اقلید بود. در بخش اساتید از روش نمونه‌گیری سرشماری استفاده و تمامی اساتید (۱۲ نفر) برای نمونه انتخاب شدند. در بخش دانشجومعلمین، از ۴۲۵ دانشجومعلمین محصل در دروس تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۰۰ نفر با روش تصادفی ساده برای نمونه پژوهشی انتخاب شدند. وضعیت برنامه درسی اجراشده با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته و فرم مشاهده رفتار مدرسان بررسی شد. داده‌های جمع‌آوری‌شده با کمک شاخص‌های آماری توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد در مجموع، میزان مطابقت مؤلفه‌های اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و شیوه ارزشیابی برنامه درسی قصدشده دروس تعلیم و تربیت اسلامی با برنامه درسی اجراشده از دیدگاه اساتید و دانشجومعلمین کمتر از حد متوسط بوده است. از نظر اساتید و دانشجویان مؤلفه ارزشیابی در درس استاد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران و مؤلفه اهداف در درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام، میانگین بالاتر از حد متوسط را نشان دادند. همچنین در درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از نظر اساتید تنها مؤلفه محتوا میانگین بیشتر از حد متوسط را نشان داد. با عنایت به نتایج حاصل، دانشگاه فرهنگیان با تدوین برنامه درسی قصدشده منسجم‌تر و برگزاری دوره‌های آموزشی مؤثر برای اساتید می‌تواند به اهداف ترسیم‌شده در دروس تعلیم و تربیتی دست یابد.

واژگان کلیدی: برنامه درسی قصدشده، برنامه درسی اجراشده، دروس تعلیم و تربیت اسلامی، رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

hojjat.eftekhari18@gmail.com

۱. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

jabber.eftekhari@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

بیان مسئله

بی‌گمان، تعلیم و تربیت در دوران معاصر، یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های بشر و پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی در تمامی جوامع محسوب می‌شود (معروفی، موسی‌پور و حسنی، ۱۳۹۷؛ صمدی، ۱۴۰۲) و تربیت و آموزش معلمان نقش بسزایی در پیشبرد اهداف و برنامه‌های توسعه‌ای کشورها در زمینه‌های گوناگون دارد (Tsang, 2022). از آنجاکه فرهنگ و تمدن کشور ما اسلامی است، وظیفه تعلیم و تربیت نسل جدید بر اساس آموزه‌های اسلامی و در یک کلام، تربیت انسان مؤمن و مسلمان است و این مستلزم آشنایی عمیق معلمان با نظام تربیتی اسلام است (برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی، ۱۳۹۶). تحقق این موارد در گرو وجود برنامه درسی مناسب است و به همین جهت برنامه درسی محوری‌ترین عامل در تعیین سرنوشت نسل آینده است و از اهمیتی دوچندان برخوردار است (معروفی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ درواقع، برنامه درسی ابزار اساسی برای آموزش عالی، سازمانی در جهت تحقق چشم‌اندازها و رسالت‌های خود است (Ratcliff, 1996). برنامه درسی چندوجهی و پیوسته در حال تغییر است و زمانی بهتر فهم می‌شود که آن را ترکیبی بدانند از آنچه به قصد کلاس درس تنظیم شده است (برنامه درسی قصدشده)، آنچه در کلاس درس اتفاق می‌افتد (برنامه درسی اجراشده) و اینکه چگونه این اتفاقات، افراد را تحت تاثیر قرار می‌دهند (برنامه درسی تجربه‌شده). میان برنامه درسی که برای کلاس درس طراحی شده با برنامه‌ای که در کلاس اجرا شده، ناگزیر، شکاف‌هایی پدید می‌آید (زارعی و دهقانی، ۱۴۰۰). از همین رو، در فرایند طراحی، تولید و اجرای برنامه‌های درسی، معمولاً، از سه نوع برنامه درسی قصدشده، اجراشده و کسب‌شده سخن به میان می‌آید. برنامه درسی قصدشده آن سندی است که معلمان یا سایر افراد در رأس قدرت، تدوین می‌کنند. همه آن چیزی که قرار است در انتهای آموزش به آن دست یابند در این سند مکتوب، وجود دارد (Viera, 2020). تنها با بررسی برنامه درسی قصدشده نمی‌توان اطمینان حاصل کرد که اهداف در نظر

گرفته شده واقعاً محقق شده باشد (حاجی زاده و کرمی، ۱۳۹۳). آیزنر^۱ معتقد است که اگرچه برنامه درسی قصدشده ممکن است با معیارهای مناسبی ارزیابی گردد، اما برنامه درسی عملیاتی یا اجراشده ممکن است در عمل، هیچ شباهتی به آنچه قصد شده نداشته باشد؛ زیرا آزمون‌هایی که مدارس از آن‌ها استفاده می‌کنند، تنها به ارزیابی برنامه درسی قصدشده می‌پردازند و توجهی به آنچه در کلاس درس روی داده است ندارند (امین خندقی و نامخواه، ۱۳۸۹). برنامه درسی اجراشده مجموعه اقدامات و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری است که براساس برنامه قصدشده و آنچه معلمان از آن برداشت کرده‌اند در محیط واقعی کلاس‌های درس به اجرا درمی‌آید. انتظار می‌رود که دانش‌آموزان در این مرحله، بتوانند به بخش قابل‌توجهی از هدف‌های برنامه درسی قصدشده نایل گردند (احمدی، ۱۳۸۵). وجود ناهماهنگی بسیار میان برنامه درسی قصدشده و اجراشده، ضعف اساسی در هر برنامه درسی محسوب می‌شود (ملکی، دلاور، احمدی، حاجی تبار فیروزجائی، ۱۳۹۲). بر این اساس، لازم است باتوجه به اهمیت رسالت دانشگاه فرهنگیان و به‌ویژه دروس تعلیم و تربیت اسلامی در این دانشگاه، برنامه درسی رشته علوم تربیتی که جامعه عظیمی از دانشجو معلمان در این رشته، مشغول به تحصیل هستند، در جریان اجرا، مورد مطالعه قرار گیرد؛ بنابراین باتوجه به جایگاه دانشگاه فرهنگیان و نقش این دانشگاه در پرورش نیروی انسانی توانمند، بررسی، تدوین، اصلاح و بازنگری برنامه درسی مناسب و درخور شأن نیروی جمهوری اسلامی ایران، با عنایت به پژوهش‌هایی که به شناسایی شکاف‌ها و مسائل و مشکلات مربوط به اجرای برنامه درسی قصدشده و اجراشده دانشگاه فرهنگیان می‌پردازند، امکان‌پذیر خواهد بود.

نظام آموزش عالی در جایگاه بارزترین نمود سرمایه‌گذاری نیروی انسانی، نقش اصلی را در تربیت و تأمین نیروی انسانی کارآمد برعهده دارد (کلباسی، نصر، خروشی و اطهری، ۱۳۹۴). دانشگاه فرهنگیان نیز از دانشگاه‌های راهبردی و مهم کشور است که مسئولیت رشد

1. Elliot W. Eisner.

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۷۱

و پرورش نیروی انسانی خبره در آموزش و پرورش را بر عهده دارد (بابایی، ۱۳۹۷). اهداف مهم این دانشگاه شامل تربیت و تأمین معلمان، مربیان، کارکنان، مدیران و پژوهشگرانی است که معتقد و متعهد به ارزش‌های اسلامی و انقلاب، مبانی دینی، دارای ارزش‌های والای انسانی و فضائل اخلاقی، توانمند و کارآمد در تراز جمهوری اسلامی ایران هستند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰)؛ بنابراین وظیفه تربیت معلم را می‌توان در تربیت و آموزش معلمان که بتوانند نقطه عطف تحول نظام آموزش و پرورش کشور باشند، خلاصه کرد (جواهر فروش زاده، ۱۳۸۱). یکی از مهم‌ترین عناصری که در دانشگاه فرهنگیان نقش مؤثری در دستیابی و یا عدم دستیابی به اهداف آموزشی ایفا می‌کند، برنامه درسی است. در فرایند طراحی، تولید و اجرای برنامه‌های درسی، سه نوع برنامه درسی «قصدشده^۱»، «اجراشده^۲» و «کسب‌شده^۳» بیشتر مورد توجه برنامه‌ریزان قرار می‌گیرد. برنامه درسی قصدشده که برنامه درسی «رسمی»، «مکتوب» و «تجویز شده» نیز نامیده می‌شود، به آرمان‌ها، اهداف و مؤلفه‌هایی چون محتوا، روش‌های تدریس، زمان اختصاص یافته برای حصول به هدف‌های مورد نظر و آموزش محتوای تعیین شده که در سطح ملی تدوین می‌شود، اشاره دارد. «برنامه درسی اجراشده»، مجموعه اقدامات و فعالیت‌های یاددهی- یادگیری است که براساس برنامه درسی مورد نظر و آنچه که معلمان از آن برداشت کرده‌اند در محیط واقعی مدرسه و کلاس‌های درس به اجرا درمی‌آید. این برنامه در سطح کلاس درس بوده و برداشتی از برنامه درسی قصدشده معلمان است که باتوجه به تجربه و اعتقاد آن‌ها در کلاس درس، به اجرا درمی‌آید (Schmidt et al, 1997).

فرایند برنامه‌ریزی درسی شامل سه مرحله طراحی و تولید، اجرا و ارزشیابی است. دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی درسی بر این باورند که به صورت معمول، بین آنچه برنامه‌ریزان درسی با عنوان «برنامه درسی قصدشده^۴» طراحی و تولید می‌کنند و آنچه در

-
1. Intended Curriculum.
 2. Implemented Curriculum.
 3. Learned Curriculum.
 4. Intended Curriculum.

عمل، از جانب معلمان و دانش‌آموزان در کلاس درس، اجرا می‌شود و آنچه یادگیرندگان در اثر اجرای برنامه کسب می‌کنند و جزء آموخته‌های آنان قرار می‌گیرد، فاصله قابل‌توجهی وجود دارد. گلاتورن^۱ (۱۹۸۷) معتقد است که انطباق کمی بین برنامه‌های درسی قصدشده و اجراشده در سطح یک مدرسه وجود دارد. و این وضعیت را یک مسئله مرتبط با «تنظیم برنامه درسی»^۲ تعریف می‌کند و با این مسئله چون مشکلی اداری و مدیریتی برخورد می‌نماید.

همچنین بسیاری از متخصصان نظیر پاول^۳، فارر^۴ و کوهن^۵ (۱۹۸۵) خاطرنشان ساخته‌اند، دانش‌آموزان نیز بر برنامه درسی اجرایی، اثر بسزایی می‌گذارند. معلمان برنامه درسی طراحی و تدوین‌شده را به شکل دیگر و به صورت معنی‌دارتری در کلاس درس بیان می‌کنند، تکالیف چالش‌زا را به طرز ساده‌تری در کلاس عرضه می‌کنند و در برخی موارد نیز تفکر انتقادی را به جریان حفظ حقایق و اجرای عملکردهای غیرمتفکرانه تبدیل می‌نمایند (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۲). پوزنر^۶ (۱۹۹۵) برنامه درسی اجراشده را شامل دو جنبه می‌داند: الف) محتوایی که معلم در کلاس تدریس می‌کند. ب) نتایج یادگیری که دانش‌آموزان در قبال آن مسئول هستند. جنبه اول از طریق مدت‌زمانی که معلم به موضوعات و انواع مختلف یادگیری اختصاص می‌دهد، قابل‌تشخیص است که از آن تحت عنوان «برنامه درسی تدریس‌شده»^۷ نیز نام برده می‌شود. جنبه دوم از طریق آزمون‌هایی که برای سنجش یادگیری به دانش‌آموزان داده می‌شود، مشخص می‌شود که از آن تحت عنوان «برنامه درسی آزمون‌شده»^۸ نیز نام برده می‌شود.

1. Glattorn.
2. Curriculum Alignment.
3. Powell.
4. Farrer.
5. Cohen.
6. Posner.
7. Taught Curriculum.
8. Tested Curriculum.

گلاتورن در فصلی از کتاب راهنمای برنامه درسی که در سال ۱۹۹۹، در «انجمن نظارت و برنامه‌ریزی درسی آمریکا»^۱ به چاپ رسیده است، خاطرنشان می‌سازد، برنامه درسی مکتوب تأثیر کمی بر برنامه درسی تدریس‌شده و اجراشده دارد. از دیدگاه او اکثر معلمان باتجربه این راهنما را در ابتدای سال تحصیلی مرور می‌کنند و سپس آن را به کناری می‌گذارند، زیرا عوامل دیگری را در تدریس، مدّ نظر قرار می‌دهند (فتیحی و اجارگاه، ۱۳۹۲). بنابر مطالبی که گفته شد، تمام کوشش برنامه‌ریزان درسی آن است که با نظارت بر فرایند اجرای برنامه، بتوانند ارتباط برنامه درسی قصدشده و اجراشده را با یکدیگر تشخیص داده و از این طریق به کاهش فاصله بین برنامه درسی قصدشده و اجراشده کمک کنند؛ بنابراین در فرایند طراحی، تولید و اجرای برنامه‌های درسی آنچه که بیش از همه، ذهن برنامه‌ریزان درسی را به خود مشغول کرده است، پاسخ دادن به این پرسش اساسی است که تا چه اندازه در مراحل مختلف شکل‌گیری و اجرای برنامه درسی، هماهنگی و همخوانی وجود دارد. دریافت پاسخ مناسب برای این پرسش، برنامه‌ریزان درسی را بر آن می‌دارد تا مراحل طرح‌ریزی، تولید و اجرای برنامه درسی را در مکان واقعی اجرای برنامه درسی، یعنی مدرسه و کلاس درس، دنبال نمایند تا وجود تفاوت میان این مراحل را به حداقل رسانده و اقدامات لازم در جهت تصحیح حرکت و ایجاد تعادل و همخوانی در برنامه درسی ایجادشده را به عمل آورند (ملکی، دلاور، احمدی، حاجی تبار فیروزجائی، ۱۳۹۲).

برنامه درسی تربیت معلم مهم‌ترین ابزار تحقق بخشیدن به رسالت‌های آموزش معلمی و آئینه نقش‌ها و هدف‌های آن است (ذاکری، ۱۳۹۹) و در سال‌های اخیر، پژوهش در برنامه‌های درسی تربیت معلم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است. تقریباً همه صاحب‌نظران تعلیم-و تربیت بر جایگاه و اهمیت برنامه درسی تربیت معلم تأکید دارند و بازنگری و تحول آن را از اولویت‌های هر نظام آموزشی می‌دانند (عقیلی، ۱۳۹۲). تربیت معلم باید این اطمینان را به نظام آموزشی بدهد که فارغ‌التحصیلان دانشگاه فرهنگیان در سال‌های ابتدایی تدریس‌شان،

توانایی کافی برای موفقیت در عرصه تعلیم و تربیت اسلامی دانش‌آموزان را دارند؛ بنابراین تربیت معلم باید بسترهایی در برنامه درسی خود ایجاد نمایند که دانشجو معلمان به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمی برسند. در همین راستا، کشورهای در حال رشد و توسعه، فعالیت‌ها و راهبردهایی برای مواجهه با این تغییرات تدارک دیده و در برنامه‌های تربیت معلم کشورشان، تحولاتی ایجاد کرده‌اند (الماسی، زارعی زوارکی، نیلی و دل‌آور، ۱۳۹۶). رئوف (۱۳۷۹) با تفحص در نظام تربیت معلم کشورهای مختلف، دریافت که همه کشورها به ضرورت توجه و بازنگری و اصلاح برنامه‌های تربیت معلم پی برده و اصلاح و تغییر آن را به صورت مداوم پیگیری می‌کنند.

از طرفی، نارضایتی از عملکرد مدارس در طول سال‌های گذشته که خود شامل نارضایتی از وضعیت آموزش معلمان است، در کشورهای جهان، افزایش یافته است و در نتیجه رسالت تربیت معلم مورد تردید و انتقاد قرار گرفته است (Darling-Hammond, 2014).

اگرچه انتظار می‌رود، دانشجو معلمان در دوران تحصیل در دانشگاه فرهنگیان، شایستگی‌های حرفه‌ای مورد انتظار را کسب کرده باشند؛ اما بررسی پژوهش‌های مشابه نشان می‌دهد که آنچه در کلاس‌ها اجرا می‌شود و همچنین آموخته‌های دانشجویان با آنچه در برنامه‌های درسی قصد شده مد نظر بوده است، تفاوت‌هایی آشکار دارند (فتحی و همکاران، ۱۳۹۷). در کشور ایران، نتایج پژوهش عطاران، آیتی و کیامنش (۱۳۸۵)؛ مهدی‌زاده و شفیع (۱۳۸۸)؛ مرادی (۱۳۸۹)؛ فراهانی، نصر و شریف (۱۳۸۹)؛ سمیعی زعفرندی (۱۳۹۰)؛ کاظم‌پور و شاه‌بهرامی (۱۳۹۵) بیانگر مشکلات، چالش‌ها و نارسایی‌هایی در برنامه درسی تربیت معلم بوده است.

اکنون می‌توان این پرسش اساسی را مطرح ساخت که آیا نارسایی‌های برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان ناشی از اجرای برنامه درسی در رشته علوم تربیتی است؟ مشکلات اجرای برنامه درسی علوم تربیتی کدام است؟ شیوه اجرای این برنامه تا چه اندازه توانسته است نگرش‌ها، دانستنی‌ها و مهارت‌های مورد انتظار را در مخاطبان خود پدید آورد؟ چه

بخش‌هایی از اجزا و عناصر این برنامه به تغییر، بازنگری و اصلاح نیاز دارد؟ به‌منظور یافتن پاسخی مناسب برای پرسش‌های مطرح‌شده، این پژوهش در نظر دارد، برنامه درسی قصدشده و اجراشده در دروس تعلیم و تربیت اسلامی در دانشگاه فرهنگیان استان فارس در رشته علوم تربیتی را بررسی نماید؛ به همین منظور، سه درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران؛ اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران و نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام به دلیل انطباق بیشتر با اهداف اصلی آموزش معلمان دوره ابتدایی، کاربردپذیری بیشتر در فضای کلاس و مدرسه، اهمیت این دروس در شکل‌گیری ایدئولوژی حاکم بر معلم تراز جمهوری اسلامی ایران، آشنایی با قوانین حاکم بر آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و پی‌بردن به نقش بی‌بدیل معلم، انتخاب شدند.

پیشینه پژوهش

جماعتی، مهدی‌زاده، حکیم‌زاده، عراقیه و فقیه آرام (۱۴۰۰) با بررسی منابع سه‌گانه مطالعات، پژوهش‌ها، کتاب‌ها و مقالات؛ سندکاوای اسناد مرتبط با برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان و مصاحبه با متخصصان برنامه درسی و اساتید دانشگاه فرهنگیان، به اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی تلفیقی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان پرداختند. در خصوص اهداف دانشگاه فرهنگیان، نتایج نشان داد، اهداف برنامه درسی تلفیقی دانشگاه فرهنگیان متکی بر اسناد فرادستی و به‌صورت شایسته‌محوری، استانداردمحور، نیازمحور، متناسب با فناوری روز، مبتنی بر تولید دانش، مسئله‌محوری، مشارکتی، فاوامحور، پژوهش‌محور و مبتنی بر تجربه و زندگی واقعی و انعطاف‌پذیر باشد. همچنین در خصوص محتوای برنامه درسی تلفیقی دانشگاه فرهنگیان، محتوایی مبتنی بر فناوری، متنوع، روزآمد، منسجم، مرتبط با فرد و نیاز مخاطب، متناسب با جامعه و زیست‌بوم، منعطف و تنظیم‌شده در قالب فرصت‌های یادگیری باشد.

معروفی، حسنی و موسی‌پور (۱۳۹۸) به کاوش برنامه درسی اجراشده دروس تربیتی با استفاده از نظریه داده‌بنیاد، پرداختند. نتایج نشان داد مجموعه‌ای از عوامل، اعم از

ویژگی‌های شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، زمینه، راهبردهای یاددهی یادگیری، شیوه‌های ارزشیابی و پیامدهای حاصل از این عوامل، بر کم‌وکیف پدیده و مقوله اصلی یا همان کیفیت برنامه درسی اجراشده تأثیرگذار است. از مهم‌ترین این عوامل می‌توان به ویژگی استادان و بستر اجرای برنامه درسی اشاره کرد.

قادرمرزی، علی عسگری، معروفی و حسینی‌خواه (۱۳۹۶) به مقایسه برنامه درسی قصد-شده، اجراشده و کسب‌شده درس کارورزی، به‌منظور ارائه راهکار مناسب (مورد مطالعه: دانشگاه فرهنگیان استان کردستان) پرداختند. یافته‌ها نشان داد، تفاوت معناداری بین برنامه درسی قصدشده و اجراشده وجود ندارد؛ همچنین برنامه اجراشده و کسب‌شده با هم همخوانی نداشته و بین دو مرحله اجراشده و کسب‌شده در درس کارورزی، به‌صورت کلی و هیچ‌کدام از خرده مقیاس‌های مراحل اجراشده و کسب‌شده تفاوت معنادار وجود ندارد؛ یعنی بین کلیه اهداف محتوایی و اجرایی در مرحله اجراشده و کسب‌شده در درس کارورزی، تفاوت چشمگیری وجود ندارد. اما بین برنامه درسی قصدشده و اجراشده شکاف وجود دارد و جا دارد اصلاحاتی در برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان صورت گیرد.

خروشی، نصر اصفهانی، میرشاه‌جعفری و موسی‌پور (۱۳۹۶) در پژوهشی باعنوان «مدل مفهومی شایستگی‌های مورد انتظار از دانشجو معلمان در برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران»؛ چهار دسته اصلی شایستگی دانش موضوعی، دانش تربیتی، دانش تربیتی-موضوعی و دانش عمومی را نشان دادند و بیان داشتند که معلم به‌مثابه کنشگر اجتماعی و مجتهد تربیتی، باید در جریان تربیت فراگیران عمل نماید.

ادیب‌منش، لیاقتدار و نصر اصفهانی (۱۳۹۶) به بررسی میزان دانش، نگرش و مهارت مدرسان و مدیران و امکانات موجود در اجرای برنامه درسی معنوی (مورد مطالعه: دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان) پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که سطح دانش و نگرش از بیشترین میانگین و مهارت و امکانات از کمترین میانگین برخوردار است. این بدان معنا است که مدیران و اساتید برای اجرای برنامه درسی معنوی، از دانش و نگرش کافی برخوردار

نیستند؛ همچنین امکانات دانشگاه فرهنگیان برای اجرای برنامه درسی معنوی در حد مطلوبی نیست.

کابریتا^۱ و همکاران (۲۰۱۷) و کافری^۲ و همکاران (۲۰۱۶) کمبود امکانات آموزشی، محتوای نامناسب، به کارگیری روش های تدریس غیرفعال و سنتی در فرایند یاددهی-یادگیری، ضعف علمی مدرسان دوره و فضای نامناسب را از جمله نقاط ضعف دوره های آموزش معلمان و تربیت معلمان عنوان کرده اند.

دلوکا و بلارا^۳ (۲۰۱۳) نشان داد که بسیاری از معلمان تازه کار در ایالت فلوریدای آمریکا، از صلاحیت های حرفه ای لازم برخوردار نیستند و این ضعف را ناشی از عملکرد ضعیف برنامه های درسی تربیت معلم می داند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده ها، توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری شامل تمامی اساتید دروس تعلیم و تربیت اسلامی و دانشجو معلمان ترم آخر رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان شهید بهشتی اقلید بود. در بخش اساتید از روش نمونه گیری سرشماری استفاده و تمامی اساتید (۱۲ نفر) برای نمونه انتخاب شدند. در بخش دانشجو معلمان، پس از اینکه آمار دانشجویانی (ورودی های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹) که دروس تعلیم و تربیت اسلامی مورد نظر را تا سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ گذرانده اند از آموزش دانشگاه (۴۲۵ نفر) دریافت شد؛ بر اساس جدول کرجسی و مورگان، ۲۰۰ نفر با روش تصادفی برای نمونه پژوهشی انتخاب شدند.

همچنین به منظور بررسی عمیق تر و برنامه های درسی دروس تعلیم و تربیت اسلامی، از بین ۸ عنوان از دروس تعلیم و تربیت اسلامی که مجموعاً ۱۵ واحد درسی کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی (مبانی آموزش دینی، نظام تربیتی اسلام) بر اساس قرآن و روایات پیامبر (ص)

1. Cabrita.

2. Cofre.

3. Deluca & Bellara.

و اهل بیت^(ع)، فلسفه تربیت در ج.ا.ا، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در ج.ا.ا، اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در ج.ا.ا، اخلاق حرفه‌ای معلم (با تأکید بر حقوق و تکالیف اسلامی)، نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام را تشکیل می‌دهند، سه درس (فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران و نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام) انتخاب و بررسی شد.

وضعیت برنامه درسی قصدشده باتوجه به اسناد بالادستی و تحلیل سند برنامه درسی این دروس و بررسی و تأیید استادان دانشگاه در چهار عنصر هدف، محتوا، روش تدریس و روش ارزشیابی مشخص شد. به منظور بررسی برنامه درسی اجراشده، دروس تعلیم و تربیت اسلامی در چهار عنصر هدف، محتوا، روش و ارزشیابی، از پرسش‌نامه محقق‌ساخته^۱ با مقیاس لیکرت استفاده شد. پرسش‌نامه تدوین‌شده با گویه‌ها و پرسش‌های برنامه درسی قصدشده تطابق داشت تا به‌خوبی آنچه قرار بوده انجام شود را با آنچه انجام شده است، مقایسه کند. به منظور اطلاع از نحوه برنامه اجراشده از برگه‌های مشاهده روش تدریس مدرسان دروس تعلیم و تربیت اسلامی (موارد مطرح‌شده در قسمت روش تدریس، برگرفته از روش‌های تدریس پیشنهادی درس موردنظر در برنامه درسی دوره کارشناسی، مصوب دانشگاه فرهنگیان بوده است) که اساتید و دانشجو معلمان تکمیل کردند، استفاده شد. تکمیل برگه‌های مشاهده کلاسی طی سه مرحله برای هریک از دروس در طول ترم، انجام شد. در بازبینی‌های مشاهده تدریس، به استفاده از روش‌های متنوع و متناسب با موضوع، استفاده از فناوری در تدریس، استفاده از ظرفیت دانشجویان، استفاده مؤثر از زمان و مکان، رعایت ترتیب و توالی مناسب مطالب در تدریس و... تأکید شد. جهت اطمینان از روایی صوری و محتوایی ابزارهای پژوهش، از نظرات کارشناسان، صاحب‌نظران و ۷ نفر از اساتید دانشگاه فرهنگیان و پنج نفر از مدرسان علوم تربیتی استفاده شد. جهت برآورد پایایی ابزارهای

۱. یک نمونه از پرسش‌نامه در صفحه نهایی مقاله برای نمونه پیوست شده است.

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۷۹

پژوهش از فرمول آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار ضریب الفای کرونباخ هریک از ابزارهای پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. بررسی پایایی ابزارهای پژوهش

ردیف	نوع ابزار	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
۱	پرسش‌نامه نظرسنجی از مدرسان درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران	۰/۷۵۴
۲	پرسش‌نامه نظرسنجی از مدرسان درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران	۰/۷۹۸
۳	پرسش‌نامه نظرسنجی از مدرسان درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام	۰/۷۸۷
۴	پرسش‌نامه نظرسنجی از دانشجومعلم‌ان درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران	۰/۸۲۱
۵	پرسش‌نامه نظرسنجی از دانشجومعلم‌ان درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران	۰/۸۰۱
۶	پرسش‌نامه نظرسنجی از دانشجومعلم‌ان درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام	۰/۷۸۹
۷	برگه سیاهه رفتار (مشاهده روش‌های تدریس مدرسان)	۰/۸۵۱

با عنایت به اینکه مقادیر به دست آمده در هریک از ابزارها، بیشتر از ۰/۷ بود، پایایی ابزارها قابل قبول ارزیابی شد.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی (توزیع فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (آزمون t) استفاده شد.

با عنایت به سرفصل دروس تعلیم و تربیت اسلامی و برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه، اهداف دروس تعلیم و تربیت اسلامی استخراج شد.

جدول ۲. اهداف دروس تعلیم و تربیت اسلامی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان

عنوان درس	تعداد واحد	اهداف استخراج شده از برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان؛ در پایان این واحد یادگیری، دانشجو قادر خواهد بود:
نظام تربیتی اسلام (بر اساس قرآن و روایات پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)) ^(۴) ۳	۳	ویژگی ها، عناصر و مؤلفه های نظام تربیتی اسلام را توصیف و تحلیل کند. بر اساس نظام تربیتی اسلام، وضعیت موجود تربیتی را شناسایی و وضعیت مطلوب تربیتی را ترسیم و هر دو وضع را تحلیل کند. بر اساس نظام تربیتی اسلام، فعالیت ها و اقدامات تربیتی رایج را ارزیابی و نقد کند.
فلسفه تربیت در ج.ا.ا. ۱.۱. ۳	۳	با درک مبانی و اصول فلسفه تربیت در جامعه اسلامی ایران، نقش آن در هدایت و ساماندهی امر تربیت در جامعه اسلامی ایران را تبیین نماید. با مطالعه و مقایسه مفاهیم و مؤلفه های اصلی فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران با سایر دیدگاه های فلسفی نقاط قوت و ضعف هریک از آنها را شناسایی کند و فلسفه تربیتی خود در جایگاه معلم را تبیین نماید.
فلسفه تربیت رسمی و عمومی در ج.ا.ا. ۱.۱. ۲	۲	موقعیت های تربیتی (عمل فردی و طرح ها و برنامه ها و فعالیت های سازمان- های تربیتی) را از منظر چیستی و چرایی و چگونگی فلسفه عمومی و تربیت رسمی و عمومی و اسناد تبیین و مقایسه می کند. موقعیت های تربیتی (عمل فردی و طرح ها و برنامه ها و فعالیت های سازمان- های تربیتی) را از منظر چیستی و چرایی و چگونگی فلسفه عمومی و تربیت رسمی و عمومی و اسناد ارزیابی و نقد می کند.
اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در ج.ا.ا. ۲	۲	موقعیت های تربیتی (عمل فردی و طرح ها و برنامه ها و فعالیت های سازمان- های تربیتی) را از منظر اسناد تحول بنیادین تبیین و مقایسه کند. موقعیت های تربیتی (عمل فردی و طرح ها و برنامه ها و فعالیت های سازمان- های تربیتی) را از منظر قوانین و مقررات نقد کند. هماهنگی و تناسب سازمان و قوانین نظام تربیت رسمی و عمومی را با اسناد راهبردی و رهنامه بررسی و نقد نماید.
اخلاق حرفه ای معلم (با تأکید بر حقوق و تکالیف اسلامی) ۳	۳	موقعیت های تربیتی (عمل فردی و سازمان های آموزشی) را از منظر اصول و ارزش های اخلاق حرفه ای (حقوق و تکالیف) تحلیل و مقایسه می نماید. موقعیت های تربیتی (عمل فردی و سازمان های آموزشی) را از منظر اصول و ارزش های اخلاق حرفه ای (حقوق و تکالیف) نقد می نماید. در شرایط تعارض آمیز اخلاقی حرفه ای (حقوق و تکالیف) در موقعیت های تربیتی (فردی و سازمانی) قادر به تصمیم گیری است.

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۸۱

عنوان درس	تعداد واحد	اهداف استخراج شده از برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان؛ در پایان این واحد یادگیری، دانشجو قادر خواهد بود:
نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام	۲	تصویری روشن و واقع‌بینانه از مختصات عصر حاضر داشته باشد. معیارهای نوع مطلوب رابطه با دانش‌آموزان در این عصر را بشناسد و بتواند رابطه خود با دانش‌آموزان را مبتنی بر آن تنظیم نماید. جایگاه و امکان‌های مختلف خود را در مقام اصلاحگر اجتماعی در سلسله‌مراتبی از اجتماعات، از کلاس گرفته تا جامعه، بیابد. ویژگی‌های اصلاح‌گری را بداند و قادر باشد مبتنی بر این ویژگی‌ها و به اقتضای مختصات عصر حاضر، کنش اجتماعی فعالانه و موفقیت‌آمیز داشته باشد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش در دو بخش، به‌صورت توصیفی و استنباطی ارائه می‌شود. ابتدا بخش توصیفی در جدول (۳ و ۴) ارائه شده است.

جدول ۳. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجومعلم

دانشجومعلم	فراوانی	درصد
ترم اول	۳۵	۰/۱۷۵
ترم دوم	۴۶	۰/۲۳
ترم سوم	۲۸	۰/۱۴
ترم چهارم	۴۹	۰/۲۴۵
ترم پنجم	۱۹	۰/۰۹۵
ترم ششم	۲۳	۰/۱۱۵
مجموع	۲۰۰	۱۰۰

ترم تحصیلی

جدول ۴. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی اساتید

اساتید	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۰/۳۳
	مرد	۰/۶۷
سابقه تدریس	۵-۱۰ سال	۰/۰۸۳
	۱۵-۲۰ سال	۰/۲۵

اساتید	فراوانی	درصد فراوانی
۲۰-۲۵ سال	۵	۰/۴۱۶
۲۵-۳۰ سال	۳	۰/۲۵
مجموع	۱۲	۱۰۰

بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرها

در پژوهش حاضر، جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. آزمون t تک‌نمونه‌ای بر این فرض استوار است که تعداد نمونه مشاهده‌شده تصادفی مستقل که از جامعه‌ای با توزیع نرمال بیرون آمده در یک متغیر با مقیاس فاصله‌ای در دست باشد. در ادامه، نرمال بودن توزیع داده‌های متغیرهای تحقیق از طریق آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بررسی شده است. در جدول ۵ نتایج این آزمون آمده است.

جدول ۵. نتایج آزمون توزیع نرمال داده‌ها

گروه	بیشترین تفاوت			z	سطح معناداری	وضعیت نرمال بودن
	مثبت	منفی	مطلق			
استادان فلسفه تربیت	۰/۰۶۲	-۰/۱۰۲	۰/۱۰۲	۰/۵۵۷	۰/۹۱۶	نرمال
استادان اسناد و قوانین...	۰/۱۱۲	-۰/۰۷۲	۰/۱۱۲	۰/۶۳۵	۰/۸۳۵	نرمال
استادان نقش اجتماعی معلم	۰/۱۸۳	-۰/۰۹۲	۰/۱۸۳	۱/۰۱۶	۰/۲۵۱	نرمال
دانشجومعلمان فلسفه تربیت	۰/۱۱۳	-۰/۷۵۰	۰/۱۱۳	۰/۶۲۴	۰/۸۲۸	نرمال
دانشجومعلمان اسناد و قوانین...	۰/۰۹۷	-۰/۰۲۷	۰/۰۹۷	۰/۴۲۷	۰/۳۳۹	نرمال
دانشجومعلمان نقش اجتماعی معلم	۰/۰۵۰	-۰/۰۴۱	۰/۰۵۰	۰/۷۱۹	۰/۶۷۸	نرمال
برگه سیاهه رفتار	۰/۰۴۸	-۰/۰۳۷	۰/۰۴۸	۰/۷۱۹	۰/۶۶۳	نرمال

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۸۳

بر اساس اطلاعات جدول ۵، سطح معنی داری مقادیر در توزیع داده‌ها، به تفکیک گروه‌های انجام‌شده، بیش‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین داده‌های پژوهش به‌صورت نرمال توزیع شده‌اند و امکان استفاده از آزمون‌های عاملی برای بررسی فرضیه‌های تحقیق وجود دارد.

پرسش پژوهشی اول: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان، با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۶. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه استادان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	معیار تصمیم
فلسفه	اهداف	۱۲	۲/۸۷۱۹	۳۶۹۳۹	-۳/۳۶۰	۱۱	۰/۰۰۲
تربیت	محتوا	۱۲	۳/۱۱۳۶	۲۷۵۸۵	-۰/۵۰۹	۱۱	۰/۶۱۴
رسمی و عمومی	روش تدریس	۱۲	۲/۲۶۸۵	۴۷۳۴۸	۲/۳۴۷	۱۱	۰/۰۰۶
	روش ارزشیابی	۱۲	۲/۱۲۲۵	۵۸۴۳۸	۱/۰۸۵	۱۱	۰/۲۷۰
	همه عناصر	۱۲	۲/۸۹	۲۵۳۳۹	۰/۶۴۹	۱۱	۰/۵۳۲

اطلاعات جدول ۶ نشان می‌دهد، مقدار میانگین مشاهده‌شده «۲/۸۹» است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ‌های اساتید می‌توان نتیجه گرفت که میزان انطباق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه استادان، در مجموع، از حد وسط کمتر است و مؤلفه اهداف، با توجه به سطح معناداری میانگین، «۲/۸۷۱۹»، مؤلفه روش تدریس با میانگین «۲/۲۶۸۵» و مؤلفه روش ارزشیابی با میانگین «۲/۱۲۲۵»، تفاوت معنادار و کمتر از حد متوسط را نشان دادند و تنها مؤلفه محتوا با میانگین «۳/۱۱۳۶» تفاوت معنادار و بیشتر از حد متوسط را نشان داد.

پرسش پژوهشی دوم: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان، با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۷. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	معیار تصمیم
اسناد، قوانین و سازمان	اهداف	۱۲	۲/۹۱۵	۵۲۱۶/	-۹۳/	۱۱	۰/۳۶۰
	محتوا	۱۲	۲/۸۳۱	۸۴۲۱/	-۱۰۶۰/	۱۱	۰/۳۰۵
آموزش و پرورش	روش تدریس	۱۲	۲/۸۱۵	۱۰۲۶۷/	-۷۷۶/	۱۱	۰/۴۴۵
	روش ارزشیابی	۱۲	۳/۳۰۱	۶۷۱۴/	۳۵۲/	۱۱	۰/۷۱۵
	مجموع	۱۲	۲/۹۱۹	۵۶۴/	-۸۵۷/	۱۱	۰/۴۰۲

اطلاعات جدول ۷ نشان می‌دهد، مقدار میانگین مشاهده شده «۲/۹۱۹» و به میانگین نظری بسیار نزدیک است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ‌های استادان می‌توان نتیجه گرفت که میزان انطباق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان، در مجموع، کمتر از حد متوسط است. بر اساس مؤلفه‌ها، باتوجه به سطح معناداری اهداف با میانگین «۲/۹۱۵»، محتوا با میانگین «۲/۸۳۱» و روش تدریس با میانگین «۲/۸۱۵» تفاوت معنادار و کمتر از حد متوسط است. روش‌های ارزشیابی با میانگین «۳/۳۰۱»، تفاوت معنادار و بیشتر از حد متوسط است. پرسش پژوهشی سوم: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه استادان، با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۸. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه استادان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	معیار تصمیم
نقش اجتماعی معلم	اهداف	۱۲	۳/۳۵۲	۰/۶۲۵	۱/۳۱۴	۱۱	۰/۰۸۱
	محتوا	۱۲	۲/۲۹۸	۰/۲۵۸۹	-۱/۶۹۵	۱۱	۰/۰۸۱
	روش تدریس	۱۲	۲/۹۱۴	۰/۳۵۹۱	۱-۰/۶۵۸	۱۱	۰/۰۷۵
	روش ارزشیابی	۱۲	۲/۹۴۵	۰/۳۰۵	-۱/۳۶۹	۱۱	۰/۱۸۵
	مجموع	۱۲	۲/۹۶۸	۰/۳۲۱۵	-۱/۶۹۸	۱۱	۰/۸۴۱

اطلاعات جدول ۸ نشان می‌دهد مقدار میانگین مشاهده شده (۲/۹۶۸) از میانگین نظری (۳) کمتر است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ دانشجومعلم‌ان می‌توان نتیجه گرفت، میزان انطباق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از نظر استادان، در مجموع، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها و باتوجه به سطح معناداری، محتوا با میانگین «۲/۲۹۸»، روش تدریس با میانگین «۲/۹۱۴» و روش ارزشیابی با میانگین «۲/۹۴۵»، کمتر از حد متوسط و مؤلفه اهداف با میانگین «۳/۳۵۲»، بیشتر از حد متوسط است.

پرسش چهارم پژوهشی: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان، با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۹. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	معیار تصمیم
	اهداف	۲۰۰	۲/۶۵۴	۰/۳۸۹	-۵/۲۳۲	۱۹۹	۰/۰۰۰

فلسفه	محتوا	۲۰۰	۲/۵۳۶	۰/۶۰۵	-۱۱/۱۰۶	۱۹۹	۰/۰۰۰
تربیت	روش تدریس	۲۰۰	۲/۶۲۱	۰/۴۶۷	-۱۸/۸۲۶	۱۹۹	۰/۰۰۰
رسمی	روش ارزشیابی	۲۰۰	۲/۷۵۲	۰/۸۰۳	-۱۵/۶۲۴	۱۹۹	۰/۰۰۰
و عمومی	مجموع	۲۰۰	۲/۶۶۵	۰/۴۱۳	-۱۴/۶۷۸	۱۹۹	۰/۰۰۰

اطلاعات جدول ۹ نشان می‌دهد، مقدار میانگین مشاهده‌شده (۲/۶۶۵) کمتر از میانگین نظری (۳) است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ‌های دانشجومعلم‌ان می‌توان نتیجه گرفت، میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان، در مجموع و بررسی همه مؤلفه‌های آن، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها، باتوجه به سطح معناداری، اهداف با میانگین «۲/۶۵۴»، محتوا با میانگین «۲/۵۳۶»، روش تدریس با میانگین «۲/۶۲۱» و روش ارزشیابی با میانگین «۲/۷۵۲»، کمتر از حد متوسط است.

پرسش پنجم پژوهش: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۱۰. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	معیار تصمیم
اسناد، قوانین و سازمان	اهداف	۲۰۰	۲/۲۸۵	۰/۳۱۲	-۱۲/۱۷۴	۱۹۹	۰/۰۰۰
	محتوا	۲۰۰	۲/۶۸۵	۰/۳۱۵	-۲۱/۲۰۸	۱۹۹	۰/۰۰۰
آموزش و پرورش	روش تدریس	۲۰۰	۲/۵۴۷	۰/۸۶	-۵/۵۵۴	۱۹۹	۰/۰۰۰
	روش ارزشیابی	۲۰۰	۳/۴۱۵	۱/۸۰۵	-۵/۵۴۸	۱۹۹	۰/۰۰۰
	مجموع	۲۰۰	۲/۶۹۷	۰/۴۶	-۹/۶۹۵	۱۹۹	۰/۰۰۰

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۸۷

اطلاعات جدول ۱۰ نشان می‌دهد، مقدار میانگین حاصل «۲/۶۹۷» و از میانگین نظری کمتر است. از تحلیل‌های حاصل از پاسخ دانشجومعلم‌ان می‌توان نتیجه گرفت که میزان انطباق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه دانشجومعلم‌ان در حالت کلی، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها، باتوجه به سطح معناداری اهداف با میانگین «۲/۲۸۵»، محتوا با میانگین «۲/۶۸۵»، روش تدریس با میانگین «۲/۵۴۷»، تفاوت معنادار و کمتر از حد متوسط است و در مؤلفه روش ارزشیابی میانگین «۳/۴۱۵» بیشتر از حد متوسط است.

پرسش ششم: به چه میزان برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه دانشجومعلم‌ان با یکدیگر مطابقت دارند؟

جدول ۱۱. میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه دانشجومعلم‌ان

درس	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	معیار تصمیم
نقش	اهداف	۱۲	۳/۲۶۵	۱/۶۲۵	-۱۰/۲۵۸	۱۱	۰/۰۰۰
اجتماعی	محتوا	۱۲	۲/۳۶۸	۰/۳۲۵	-۱۱/۳۵۸	۱۱	۰/۰۰۰
معلم	روش تدریس	۱۲	۲/۹۵۸	۰/۵۸۹	-۹/۶۵۸	۱۱	۰/۰۰۰
	روش ارزشیابی	۱۲	۲/۵۸۹	۰/۲۵۹	-۸/۳۲۹	۱۱	۰/۰۰۰
	مجموع	۱۲	۲/۸۶۷	۰/۵۴۷	-۹/۵۸۹	۱۱	۰/۰۰۰

همان‌طور که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، مقدار میانگین حاصل (۲/۸۶۷) از میانگین نظری کمتر است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ‌های دانشجومعلم‌ان می‌توان نتیجه گرفت که میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه دانشجومعلم‌ان در حالت کلی، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها و باتوجه به سطح معناداری محتوا با میانگین «۲/۳۶۸»، روش تدریس با میانگین «۲/۹۵۸» و

روش ارزشیابی با میانگین «۲/۵۸۹» تفاوت معنادار و کمتر از حد متوسط است و در مؤلفه اهداف، میانگین «۳/۲۶۵» بیشتر از حد متوسط است.

بحث و نتیجه گیری

معلم، مهم ترین عامل فرایند تربیت، در صورتی می تواند به شکلی فکورانه، نوآورانه و متناسب با موقعیت خاص زمانی و مکانی به نقش آفرینی مؤثر در این جریان، پردازد که با اتکا به فلسفه تربیتی معین و معتبری، مجموعه ای از ملاک ها و معیارهای مشخص را جهت راهنمایی تدابیر و عمل تربیتی خویش در شرایط و موقعیت های خاص و غیرقابل پیش بینی مدنظر داشته باشد (برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی، ۱۳۹۶)؛ بنابراین، دانشجومعلم در مقام معلم آینده نظام جمهوری اسلامی ایران، ضروری است با دروس تعلیم و تربیت اسلامی به حد مطلوب آشنایی داشته باشند تا بتوانند دانش آموزان آینده خود را برای زندگی بهتر در ایران اسلامی آموزش دهند و ارزش ها، آداب و سنن حاکم بر نظام مقدس را به دانش آموزان خود منتقل کنند. در برنامه های تربیتی، متناسب با نوع ساختار و هدف و به منظور تحقق بخشیدن آرمان های تعلیم و تربیت باید استراتژی هایی مناسب در تنظیم زیرساخت های تربیت به کار گرفته شود (مرزوقی و رضاییان، ۱۴۰۲). پژوهش حاضر در همین راستا، به بررسی میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده دروس تعلیم و تربیت اسلامی در رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، از دیدگاه استادان و دانشجومعلم پرداخت. نتایج در خصوص همخوانی برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، نشان داد، مقدار میانگین مشاهده شده از نظر استادان «۲/۸۹» و از نظر دانشجومعلم «۲/۶۶۵» بود. از تحلیل داده های حاصل از پاسخ های استادان و دانشجومعلم می توان نتیجه گرفت، میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجرا شده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان و دانشجومعلم، در مجموع کمتر از حد متوسط است. بر اساس مؤلفه ها نیز میزان دستیابی به مؤلفه اهداف، مؤلفه روش تدریس، مؤلفه روش ارزشیابی و محتوا (از نظر دانشجومعلم)

کمتر از حد متوسط است. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های قادرم‌مرزی، علی عسگری، معروفی و حسینی‌خواه (۱۳۹۶)، مبنی بر شکاف بین برنامه درسی قصدشده و اجراشده؛ پژوهش حسین‌پناه، کرمی، جعفری‌ثانی و کارشکی (۱۳۹۶)، مبنی بر همخوانی کم برنامه‌های درسی قصدشده، اجراشده و کسب‌شده؛ پژوهش احمدی (۱۳۸۵)، مبنی بر مشکلات بسیار در مرحله اجرا؛ پژوهش لوئن (۲۰۰۸) و هیوم و ریچارد کول (۲۰۱۵)، مبنی بر عدم تطابق برنامه‌های درسی قصدشده و اجراشده، پژوهش کابریتا و دیگران (۲۰۱۷) و کافری و دیگران (۲۰۱۶)، مبنی بر به‌کارگیری روش‌های تدریس غیرفعال و سستی در فرایند یاددهی-یادگیری، هم‌سو است. در این درس، تنها مؤلفه محتوا (از نظر استادان) با میانگین «۳/۱۱۳۶»، تفاوت معنادار و بیشتر از حد متوسط را نشان داد. نتایج این بخش با پژوهش سیلوینا و جاسون (۲۰۱۰) و زیبل (۲۰۱۰) که در پژوهش خود نشان دادند برنامه‌های درسی اجراشده با برنامه‌های درسی قصدشده تطابق دارند، همخوانی دارد. در برنامه درسی قصدشده مصوب دانشگاه فرهنگیان، تعدادی منابع پیشنهادی قوی معرفی شده است که موجب می‌شود استادان این درس را از نظر محتوا مطلوب ارزیابی کنند. اهداف این محتوا، هرچند در زمینه فلسفه مناسب است، اما در خصوص فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی، هدف‌گذاری نشده است و تدریس و ارزیابی این درس را با چالش مواجه می‌کند؛ همچنین دانشجویان در ترم‌های ابتدایی دوره کارشناسی، با این درس مواجه می‌شوند و محتوای ثقیل موجب می‌شود سایر مؤلفه‌ها از منظر آنان تحت تأثیر قرار گیرد.

نتایج در خصوص همخوانی برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، نشان داد، مقدار میانگین مشاهده‌شده از نظر استادان «۲/۹۱۹» و از نظر دانشجومعلم «۲/۶۹۷» بود. از تحلیل‌های حاصل از پاسخ دانشجومعلم می‌توان نتیجه گرفت که میزان انطباق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، از دیدگاه استادان و دانشجومعلم در حالت کلی، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها، میزان دستیابی

به مؤلفه اهداف، مؤلفه روش تدریس و مؤلفه محتوا کمتر از حد متوسط است. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش قادرمرزی و همکاران (۱۳۹۶)، حسین‌پناه و دیگران (۱۳۹۶)، عابدی (۱۳۸۲)، چیتندرا و گریفین (2010)، مبنی بر همخوانی کم برنامه درسی قصدشده و برنامه درسی اجراشده و با نتایج پژوهش کابریتا و همکاران (2017) و کافری و همکاران (2016)، مبنی بر به‌کارگیری روش‌های تدریس غیرفعال و سنتی در فرایند یاددهی-یادگیری، هم‌سو است. در درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، تنها مؤلفه روش‌های ارزشیابی با میانگین «۳/۳۰۱»، از نظر استادان و میانگین «۳/۴۱۵»، از نظر دانشجومعلم‌ان تفاوت معنادار و بیشتر از حد متوسط را نشان داد. نتایج این بخش با پژوهش سیلوینا و جاسون (2010) و زیبل (2010) که در پژوهش خود نشان دادند برنامه‌های درسی اجراشده با برنامه‌های درسی قصدشده تطابق دارند، همخوانی ندارد. در درس اسناد، قوانین و سازمان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی، منابعی که معرفی می‌شوند، هرچند از نظر محتوا کمیت زیادی دارند، اهداف چندگانه‌ای در خصوص آموزش و پرورش، دنبال می‌کنند، ولی به‌راحتی قابل درک و فهم‌اند و این رضایت نسبی از ارزیابی این درس را فراهم می‌سازد.

نتایج در خصوص همخوانی برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام، نشان داد، مقدار میانگین مشاهده‌شده از نظر اساتید «۲/۹۶۸» و از نظر دانشجومعلم‌ان «۲/۸۶۷» بوده است. از تحلیل داده‌های حاصل از پاسخ‌های دانشجومعلم‌ان می‌توان نتیجه گرفت که میزان تطابق برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام از دیدگاه دانشجومعلم‌ان در حالت کلی، کمتر از حد متوسط است و بر اساس مؤلفه‌ها، میزان دستیابی به مؤلفه روش تدریس، مؤلفه محتوا و مؤلفه روش ارزشیابی کمتر از حد متوسط است. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های قادرمرزی، علی‌عسگری، معروفی و حسینی‌خواه (۱۳۹۶)، مبنی بر شکاف بین برنامه درسی قصدشده و اجراشده؛ پژوهش حسین‌پناه، کرمی، جعفری‌ثانی و کارشکی (۱۳۹۶)، مبنی بر همخوانی کم

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۹۱

برنامه‌های درسی قصدشده، اجراشده و کسب‌شده؛ پژوهش احمدی (۱۳۸۵)، مبنی بر مشکلات بسیار در مرحله اجرا؛ پژوهش لوئن (۲۰۰۸) و هیوم و ریچارد کول (۲۰۱۵)، مبنی بر عدم تطابق برنامه‌های درسی قصدشده و اجراشده، پژوهش کابریتا و همکاران (۲۰۱۷) و کافری و همکاران (۲۰۱۶)، مبنی بر به‌کارگیری روش‌های تدریس غیرفعال و سستی در فرایند یاددهی-یادگیری هم‌سو است. در این درس، تنها مؤلفه اهداف از نظر استادان با میانگین «۳/۳۵۲» و از نظر دانشجومعلم با میانگین «۳/۲۶۵»، تفاوت معنادار و بیشتر از حد متوسط را نشان داد. نتایج این بخش با پژوهش سیلوینا و جاسون (۲۰۱۰) و زیبل (۲۰۱۰) که در پژوهش خود نشان دادند برنامه‌های درسی اجراشده با برنامه‌های درسی قصدشده تطابق دارند و پژوهش جماعتی، مهدی‌زاده، حکیم‌زاده، عراقیه و فقیه آرام (۱۴۰۰)، مبنی بر اتکای اهداف برنامه درسی بر اسناد فرادستی همخوانی دارد. هدف درس نقش اجتماعی معلم از دیدگاه اسلام باتوجه به اینکه اهداف کلی به نظر می‌رسد که برای دانشجویان و استادان آنان شفاف است، در حد مطلوبی گزارش شد. اما نارسایی‌ها در تدوین محتوا جهت تحقق اهداف قابل انتظار، عدم ارائه جذاب این درس و در نتیجه ارزشیابی ناهمخوان با ماهیت این درس، دیدگاه دانشجویان و اساتید را نسبت به مؤلفه‌های محتوا، روش تدریس و ارزشیابی تحت تأثیر قرار داده است.

دانشگاه فرهنگیان یک دانشگاه معمولی نیست؛ اهمیت رسالت دانشگاه فرهنگیان باتوجه به معلم‌ساز بودن این دانشگاه و تأثیر و تأثراتی که مستقیم و غیرمستقیم بر معلمان و در نهایت بر جامعه دانش‌آموزی و جامعه دارد، بر کسی پوشیده نیست؛ به همین جهت، توجه به برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان حائز اهمیت ویژه است. از طرفی تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران نیازمند آموزش و تعلیم دروسی مبتنی بر تعلیم و تربیت اسلامی است؛ به همین جهت، عنایت به این دروس در برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان بیش‌ازپیش می‌تواند در جهت تحقق اهداف اسناد بالادستی و به‌ویژه، سند تحول بنیادین و در نهایت تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی ایران، نقشی سازنده داشته باشد. نتایج پژوهش حاضر در خصوص تطابق

برنامه درسی قصدشده و اجراشده دروس تعلیم و تربیت اسلامی در رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، نشان داد، برای رسیدن به فاصله مطلوب در این دروس در زمینه اهداف برنامه ریزی شده، نیازمند توجه و برگزاری کلاس های آموزشی تخصصی برای استادان این دروس است. باتوجه به نظرات دانشجویان و اظهارات مدرسان این دروس، تدوین منابع به روز و جامع تر برای دروس تعلیم و تربیت اسلامی جهت پوشش حداکثری مقاصد از پیش تعیین شده این دروس، ضروری می نماید؛ همچنین استفاده از فناوری های نوین آموزشی در تدریس، ارائه این دروس با بحث گروهی، استفاده مؤثر از دانشجویان با رویکردهای تدریس دانشجو محور و به کارگیری ارزشیابی در خدمت آموزش اثربخش، می تواند کارایی دروس یادشده را به مقاصد برنامه درسی دروس تعلیم و تربیت نزدیک کند. در پژوهش حاضر، انتخاب چند درس از دروس تعلیم و تربیت اسلامی دسترسی به دانشجویان و فرایند گردآوری داده ها را دشوار ساخت و زمان زیادی از پژوهشگر گرفت. یافته های این مطالعه صرفاً قابل تعمیم به رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان شهید بهشتی اقلید است؛ همچنین پیشنهاد می شود، جهت استفاده از دیدگاه دانشجویان، پژوهش ها با روش کیفی با استفاده از روش نمونه گیری شدت، انجام پذیرد تا داده های غنی تر حاصل شود.

منابع

- احمدی، غلامعلی (۱۳۸۵). بررسی میزان همخوانی و هماهنگی بین سه برنامه درسی قصدشده، اجراشده و کسب شده در برنامه جدید آموزش علوم دوره ابتدایی. طرح پژوهشی، وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. فصلنامه علمی و پژوهشی تعلیم و تربیت، ۲۲ (۸۶)، ۹۲-۵۱.
- ادیب منش، مرزبان؛ لیاقتدار، محمدجواد و نصرافهانی، احمدرضا (۱۳۹۶). بررسی میزان دانش، نگرش و مهارت مدرسان و مدیران و امکانات موجود در اجرای برنامه درسی معنوی (مورد مطالعه: دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان)، دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۸ (۱۶)، ۸۹-۱۱۸.

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۹۳

امین خندقی، مقصود و نامخواه، مرضیه (۱۳۸۹). کاوشی در میزان توجه به موضوع برنامه درسی تربیت معلم در حوزه تحقق برنامه درسی ایران. همایش برنامه درسی تربیت معلم. دانشگاه شهید رجایی. تهران.

بابایی، علی (۱۳۹۷). هوش موفق و تاثیر آن بر عملکرد دانشجویان در برنامه درسی جدید کارورزی دانشگاه فرهنگیان، *دوفصلنامه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۵ (۱۴)، ۱۲۲-۱۰۹.

برنامه درسی دوره کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی (خاص دانشگاه فرهنگیان) (۱۳۹۶). جماعتی، رسول؛ مهدی زاده، امیرحسین؛ حکیم زاده، رضوان؛ عراقیه، علیرضا و فقیه آرام، بتول (۱۴۰۰). اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی تلفیقی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان، *فصلنامه مطالعات مدیریت و رهبری در سازمان های آموزشی*، ۱ (۳)، ۳۴-۱۹.

جمالی فر، محمدعلی؛ هاشمی مقدم، سید شمس الدین؛ عابدی کرجی بان، زهره و فقیهی، علیرضا (۱۳۹۸). تبیین شکاف میان برنامه های درسی قصدشده، اجراشده و کسب شده دوره اول متوسطه و ارائه راهکارهای عملیاتی، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۱۳۷ (۳۵)، ۱۴۸-۱۳۰.

جواهر فروش زاده، عبدالرحیم (۱۳۸۱). *طرحی برای بهبود نظام تربیت معلم ایران اسلامی*. (پایان نامه کارشناسی ارشد).، دانشگاه تاریخ و فلسفه، شیراز، ایران.

حاجی زاده، هانیه و کرمی، مرتضی (۱۳۹۳). تحلیل برنامه درسی قصدشده و اجراشده دوره راهنمایی بر اساس مؤلفه های آموزش صلح یونسکو، *پژوهش در برنامه ریزی درسی*، ۲/۱۱ (۱۵)، ۱۰۹-۹۳.

حسین پناه، مهدی؛ کرمی، مرتضی؛ جعفری ثانی، حسین و کارشکی، حسین (۱۳۹۶). ارزیابی میزان همخوانی برنامه های درسی قصدشده، اجراشده و کسب شده دوره دوم ابتدایی در پرورش شایستگی های پژوهشی، *فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران*، ۱۱ (۱۱)، ۱۶۴-۱۴۱.

خروشی، پوران؛ نصرافهانی، احمد رضا؛ میرشاه جعفری، سید ابراهیم و موسی پور، نعمت الله (۱۳۹۶). مدل مفهومی شایستگی های مورد انتظار از دانشجومعلمان در برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان بر اساس دیدگاه صاحب نظران، *فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۷ (۱۸)، ۱۶۹-۱۹۹.

دهقان، عبدالمجید؛ مهram، بهروز و کرمی، مرتضی (۱۳۹۵). ارزشیابی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان از حیث تربیت معلم پژوهشگر (مورد: پردیس های شهید بهشتی و شهید هاشمی نژاد). *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۷ (۱۳)، ۱۰۰-۱۳۵.

۹۴ فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، دوره ۱۲، شماره ۲۷، زمستان ۱۴۰۳

- ذاکری، مختار (۱۳۹۹). تجارب زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه درسی رشته علوم تربیتی، فصلنامه آموزش عالی ایران، ۱۲ (۲)، ۴۶-۲۳.
- رثوف، علی (۱۳۷۹). بررسی جنبش جهانی برای بهسازی تربیت معلم. مشهد: انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- زارعی، علی و دهقانی، مرضیه (۱۴۰۰). بررسی میزان هماهنگی و انطباق برنامه درسی قصدشده، اجراشده با کسب شده درس دانش خانواده و جمعیت در جهت تقریب این سه برنامه، فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲/۱۸ (۴۴)، ۱۴۷-۱۶۴.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). اساسنامه دانشگاه فرهنگیان.
- صمدی، معصومه (۱۴۰۲). واکاوی تسهیل گرهای مشارکت خانواده در سیاست گذاری های تربیتی، فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۱۱ (۲۳)، ۱۵۴-۱۲۵.
- فتحی، معصومه؛ سعدی پور، اسماعیل؛ ابراهیمی قوام، صفری و علی، دلاور (۱۳۹۷). موفقیت برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان در ایجاد شایستگی های حرفه ای معلمی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۲ (۵۰)، ۱۶۶-۱۳۹.
- فتحی و اجارگاه، کورش (۱۳۹۲). اصول و مفاهیم برنامه ریزی درسی. تهران: بال.
- قادرمرزی، حبیب الله؛ علی عسگری، مجید؛ معروفی، یحیی و حسینی خواه، علی (۱۳۹۶). مقایسه برنامه درسی قصدشده، اجراشده و کسب شده درس کارورزی به منظور ارائه راهکار مناسب (مورد مطالعه: دانشگاه فرهنگیان استان کردستان)، فصلنامه تدریس پژوهی، ۵ (۳)، ۱۴۳-۱۳۱.
- کلباسی، افسانه؛ نصر، احمدرضا؛ خروشی، پوران و اطهری، زینب السادات (۱۳۹۴). بررسی مؤلفه های ارزشیابی واحد درسی و اجرای موردی آن توسط دانشجو معلمان مرکز شهید رجایی دانشگاه فرهنگیان اصفهان. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲/۱۲ (۱۷)، ۱۴۵-۱۳۵.
- الماسی، حجت الله؛ زارعی زوارکی، اسماعیل؛ نیلی، محمدرضا و دلاور، علی (۱۳۹۶). ارزشیابی برنامه درسی کارورزی چهار در دانشگاه فرهنگیان بر اساس مدل ارزشیابی هدف محور تایلر، فصلنامه تدریس پژوهی، ۵ (۱)، ۲۴-۱.
- مرزوقی، رحمت الله و رضاییان، سجاد (۱۴۰۲). الگوی مدرسه اسلامی حکمت از منظر دلالت های تربیتی عقل، فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۱۲ (۲۴)، ۳۵-۵.
- معروفی، یحیی؛ حسینی، حسین و موسی پور، نعمت الله (۱۳۹۷). بررسی سطح همخوانی برنامه درسی قصدشده و اجراشده دروس تربیتی دوره کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، دوفصلنامه مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۷ (۱۸)، ۹۸-۷۱.

بررسی میزان تطابق برنامه درسی.../ حجت افتخاری و جابر افتخاری ۹۵

معروفی، یحیی؛ حسنی، حسین و موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۹۸). کاوش برنامه درسی اجراشده دروس تربیتی؛ نظریه داده‌بنیاد، فصلنامه پژوهش‌های برنامه درسی، ۹ (۱)، ۷۵-۱۲۵.

Cofre, H., Gonzalez-Weil, C., Vergara, C., Santibanez, D., Ahumada, G., Furman, M. & Perez, R. (2016). Science Teacher education in South America: The Case of Argentina, Colombia and Chile. *Journal of Science Teacher Education*, 26, 45-63.

Cabrita, i., Lucas, M., Capelo, A. & Ferreira, A. (2017). Maths in-service teacher training and the restructuring of secondary education in East-Timor. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 186, 649-655.

Darling-Hammond. (2014). *Strengthening Clinical Preparation: The Holy Grail of Teacher Education*

DeLuca, C., Chavez, T., Bellara, A. & Cao, C. (2013). Pedagogies for preservice assessment education: Supporting teacher candidates' assessment literacy development. *Teacher Educator*, 48, 128-142.

Ratcliff, J. L. (1996). *What is a curriculum and what should it be?* Handbook of the under graduate curriculum: a comprehensive guide to purposes, structures, practices, and change, Jossey Boss Publisher, first edition, 9-10.

Tsang, A. (2022). Comparing and contrasting intra-and inter-cultural relations and perceptions among mainstream and minority students in multicultural

Viera, J. (2020). Cognitive Demand and the Level of Alignment in the Mathematics Items of the STAAR Test and the Textbook Tasks in the Intended Curriculum for 7th, 8th, and Algebra 1 Students in South Texas (Doctoral dissertation, Texas A&M University-CorpusChristi).

پیوست ۱. پرسش‌نامه برنامه درسی قصدشده و اجراشده درس فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران (از نظر اساتید)

خیلی زیاد	زیاد	متوسط کم	خیلی کم
اهداف			
در این درس، موقعیت‌های تربیتی (عمل فردی و طرح‌ها و برنامه‌ها و فعالیت‌های سازمان‌های تربیتی) از منظر چیستی و چرایی و چگونگی فلسفه عمومی و تربیت رسمی و عمومی و اسناد به چه میزان تبیین و مقایسه می‌شود.			
در این درس موقعیت‌های تربیتی (عمل فردی و طرح‌ها و برنامه‌ها و فعالیت‌های سازمان‌های تربیتی) از منظر چیستی و چرایی و چگونگی			

خیلی زیاد	زیاد	متوسط کم	خیلی کم
			فلسفه عمومی و تربیت رسمی و عمومی و اسناد به چه میزان ارزیابی و نقد می‌شود.
			محتوای درس به تبیین تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			محتوای درس به ضرورت و امکان تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			محتوای درس به تاریخچه تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			محتوای درس به مبانی سیاسی تربیت رسمی و عمومی در نظام جمهوری اسلامی می‌پردازد.
			محتوای درس به مبانی حقوقی تربیت رسمی و عمومی در نظام جمهوری اسلامی می‌پردازد.
			محتوای درس به مبانی جامعه‌شناختی تربیت رسمی و عمومی در نظام جمهوری اسلامی، می‌پردازد.
			محتوای درس به مبانی روان‌شناختی تربیت رسمی و عمومی در نظام جمهوری اسلامی، می‌پردازد.
			محتوای درس به نقد الگوهای رایج تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			در محتوای درس به ویژگی‌های تربیت رسمی و عمومی متناسب با کشور جمهوری اسلامی ایران توجه شده است.
			در محتوا، تربیت رسمی و عمومی تعریف شده است.

خیلی زیاد	زیاد	متوسط کم	خیلی کم
			در محتوا، هدف تربیت رسمی و عمومی مشخص است.
			در محتوا، اصول حاکم بر جریان تربیت رسمی و عمومی مشخص است.
			در محتوا ویژگی‌های مدرسه مطلوب مشخص شده است.
			در محتوا، ارکان تربیت رسمی و عمومی مشخص شده است.
			در محتوا، به چرخش‌های اساسی در تربیت رسمی و عمومی، اشاره شده است.
			در محتوا قلمرو نظام تربیت رسمی و عمومی مشخص شده است
			در محتوا، رویکردهای اساسی نظام تربیت رسمی و عمومی مشخص شده است.
			محتوا به روابط نظام تربیت رسمی و عمومی با ارکان و نهادهای دیگر می‌پردازد.
			محتوا به مؤلفه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			محتوا به زیرنظام‌های تربیت رسمی و عمومی توجه دارد.
			محتوا به مشخصات کلی نظام تربیت رسمی و عمومی اشاره دارد.
			محتوا به الگوهای نظری زیرنظام‌های شش‌گانه تربیت رسمی و عمومی می‌پردازد.
			محتوا چرخش‌های اساسی و تحول‌آفرین در نظام تربیت رسمی و عمومی را مورد توجه قرار می‌دهد.

خیلی زیاد	زیاد	متوسط کم	خیلی کم
روش تدریس	مباحث با روش توضیحی در کلاس، ارائه می شود.		
	در کلاس؛ استاد از پرسش و پاسخ استفاده می کند.		
	در مواقع لازم، مباحث با بحث گروهی تدریس می شود.		
	استاد دانشجویان را به پیش مطالعه مباحث ترغیب می کند.		
	دانشجویان در کلاس گزارشی از پیش مطالعه خود را ارائه می دهند.		
	به گزارش های مکتوب و شفاهی دانشجویان بازخورد لازم ارائه می شود.		
ارزشیابی	در ارزشیابی، وزن نمره آزمون نظری منطقی است.		
	در ارزیابی، فعالیت ها و عملکرد کلاسی دانشجویان پیش بینی شده است.		
	در ارزیابی، به مجموعه تکالیف عملکردی دانشجویان بر اساس ملاک ها و سطوح عملکرد، توجه می شود.		